

Slovenski kmetovalec

V Celji, dné 15. februvarja 1893. leta.

Krvna uš.

Že v zadnji številki smo slovenske sadjarje opozorili na veliko nevarnost, ki jim po krvni uši preti. Kakor nam je trtna uš uničila prav po širokem prežlahtno vinsko trtico ter veliko slovenske zemlje spremenila v gole pustinja, vinogradnike pa spravila malo da ne na beraško palico, ravno tako prav lahko ukonča v malo letih krvna uš naša sadna drevesa. Zato je silno silno potreba, da združimo vse svoje moči ter tako potem napovemo in začnemo boj proti tej hudobi, boj, ki ne pozna prizanašanja, ne usmiljenja. Ako že mrčesa popolnoma ne uničimo, kar je skoraj nemogoče, tako moramo vendar vse karkoli je le mogoče storiti, da se njegovo nadaljno razširjanje zabrani in omeji. Prav veseli nas toraj, da tudi ministerstvo za poljedelstvo premišljuje, kako bi bilo mogoče še o pravem času naše sadjarstvo oteti velike in strašne nezgode. V tem oziru bi se naj pač vsi sadjarji tesno združili, ter pri javnih zborovanjih, kakor tudi po svojih glasilih odločno tirjali, da se pred ko slej sklene zakon proti krvni uši. Vsako odlašanje v tem oziru pretečo nevarnost le povečava, kajti tako se mrčesu pusti priložnost, da se vedno dalje širi. Ako bi se bil tak zakon že pred 20—30 leti sklenil, bi danes morebiti krvne uši pri nas še ne bilo.

Na Francoskem in Nemškem, kjer poznajo krvno uš že kakih 50—70 let, naredil je ta mrčes že toliko škode, da se tista niti preračuniti ne da. Pri nas na Štajarskem jo poznamo še le kakih 20—30 let. V novejšem času se pa vedno bolj širi po deželi in sicer najbolj po okoliščini graški in mariborski. Gotovo so jo tu sem zanesli z drevesci in cepiči, ki so jih iz Nemškega in Francoskega dobivali in naročevali. Ker so pa dotični vrtnarji in sadjarji to pogubno kvarljivko občinstvu skrbno prikivali, ter celo njeno prisotnost odločno zanikavali, zato se ista z drevesi, koje je občinstvo pri njih kupovalo in naročevalo, vedno dalje po deželi začela širiti in Bog vé, ako ni sedaj razun teh še več drugih okuženih krajev v deželi.

Po naših mislih bi se bilo moralo občinstvo takoj obvestiti, da se je prikazala krvna uš in da je tedaj za vsakega, ki v takih krajih in drevesnicah dobiva drevesca in cepiče, velika nevarnost, da ne kupi tudi ušice, ki bode potem njemu in drugim uničila ne le kupljena ampak tudi vsa druga drevesa. Vse to še, in več drugega pa bode ukazoval zakon, ki se namerava proti krvni uši skleniti. Zakon pride sicer pozno, morebiti že prepozno, pa boljše vendar enkrat, kakor pa nobenkrat. —

Da bodo pa slovenski sadjarji to nesrečno grdobo, to hudo šibo božjo, tem bolje poznali ter jo potem tudi tem ložje zapazili in zasledili, zato jim hočemo tukaj več o njej povedati. Dandanes jih je, hvala Bogu! pri nas še malo, ki bi bili to kvarljivko le videli in velika sreča bode za nas vse, če bode vedno tako ostalo, če ne bomo imeli nikdar s tem mrčesom kaj opraviti!

Franc Erjavec nam v vsem dobro znani knjigi „Škodljive živali“ krvno ali tudi krvavo ušico tako-le opisuje: „Škodljivejša nego zelena in rusa ušica je jablanom krvava ušica. Nič večja ni od onih dveh, prej še nekoliko manjša. Razločuje se posebno v tem, da na hrbtu nima solčnic in tudi repek je neznamen. Obrasla je z dolgo belo volno, a ime: ‚krvna ali krvava ušica‘ dobila je zatagadelj, ker pritiskena dá od sebe kapljico krvavega soka. Nekrilata krvavka je temno-rumena ali zamazano-rudečkasta in z belo volno pokrita. Bledorumenkaste tipalnice so kratke, kakor prirezane. Krilata je bolj zleknena, svitločrna, zadej rujava in tudi volnata. Nekrilata ima prav drobne oči, krilata pa velike in izbuljene.

Krvava ušica zajeda se posebno mlada jablana, redkokedaj hruške. V dolzih vrstah ali kupčekih sedé po gladkem lubu, najrajše na osojnej strani, zabadajo sesalca v lub in v belino ter srkajo hraneči sok. Nasledki se kmalo pokažejo. Na gladkem lubu izpahnejo se neke kraste, kakor garje ali ruše na človeškeji koži. Drevo izgublja dan na dan najboljše sokove, začne bolehati, nekaj časa hira in naposled pogine, ako mu ni za časa prišla pomoč. Tudi na stara debela se

naseli in sicer najrajši v kake rane in razpoke ter brani, da se ne zarastejo.

Poleg jajec, katera so jeseni krilate samice odložile v dnu debla in okoli korenin, prezimijo tudi mnoge nekrilate ušice bodisi v zemlji, ali v mahu ali v debelih raskah. Na vspomlad izležejo se mlade samice in potujejo s prezimivšimi lanskimi vred na višek, kjer se na lubu prisejajo. Ko so po večkratnej levitvi dorasle, začno pridno rajati žive mlade, a te delajo za nekaj časa tudi takó. Vsega skup se jih nakoti kacih 8 rodov samih nekrilatih in še le jeseni prikažejo se tudi krilate, ki potem odleté in svoj rod dalje množé. Tako Erjavec.

Poznati je drevo kaj lahko, na katerem se je krvna ušica naselila. Vse veje in mladike, koje je ušica napadla, so, kakor da bi bile z bato ovite ali pa z moko potrošene. Nevarna je pa ona posebno še radi tega, ker ne napada le mladih ampak tudi že popolnoma dorašena in stara drevesa in to ne le na deblu in vejah ampak ravno tako tudi na koreninah. Razne vremenske nezgode, kakor mraz, vročina, mokrota ji prav nič ne škodujejo, kakor tudi nobena tica in sploh nobena žival za njo ne mara. Vse to pa le mnogo pripomore, da se ušica še bolj pomnožuje in hitreje razširja. Dorašene krilate samice odleté potem v druge kraje, katere hitro ukužijo. Ako se je toraj ušica kje ugneznila, tedaj so vsi drugi sadovniki v bližini v največji nevarnosti, da se jih ta grdoba ne poloti.

Razum mladih, sočnatih mladik ljubijo te ušice posebno rane, ki se naredé pri snaženji dreves. In se zabadajo v mlado staničje ter srkajo iz njega hrano. Vsled tega se rane grdo izbuhnejo, gniloba in druge bolezni pristopijo in po drevesu je.

Mnogo so že sadjarji premišljevali, kako užugati to grdobo, pa dosihdob bila so vsa pri zadevanja zaman. Manjša drevesa zlasti pritlikavci se sicer umivajo z raznimi jedkimi tekočinami, pa kaj hočemo početi z odrašenimi drevesi in pa s koreninami pod zemljo, do katerih niti priti ne moremo. Kakor so se proti trsni uši dosedaj izjalovili vsi poskusi jo uničiti, ravno tako se še tudi ni posrečilo proti krvni uši najti popolnoma zaneslivega sredstva.

Kar tedaj za sedaj storiti zamoremo, je edino to, da zabranimo nadaljno razširjevanje ušice. Sveta dolžnost je posameznikom, kakor vseh skupaj, da se mrčes omeji na sedaj okužene kraje. Ker se ušica najložje dobi tako z drevesci, kakor tudi s cepiči, ki pridejo iz okuženih krajev,

zato naj nikdo iz takih krajev ne dobiva ne dreves, pa tudi ne cepičev in dolžnost njegova, da tudi vse druge na to opozori. V interesu sadjarstva prosimo toraj vse naše prijatelje, da ljudstvo pri vsaki priliki na to grozovito nevarnost opominjajo, pa tudi na veliko odgovornost, katero prevzame tisti, ki je morebiti celo vedoma v kak kraj zasejal krvno ušico.

Vrtnarji in posestniki drevesnic krvno ušico kaj radi zamolčé, ker se boje, da bi potem svojih pridelkov ne mogli več izpečati. Ravno iz tega uzroka se tudi kaj odločno postavljajo po robu proti nameravani postavi proti krvni ušici. Tako so sklicali v dan 21. januarja t. l. poseben shod na Dunaj, na katerem so se enoglasno izrekli proti nameravanemu zakonu. V dotičnem oklicu beremo dobesedno: „Tovariši! Ne bojte se potnih troškov, pridite vsi, tukaj gre za to, da z vso zgovornostjo branimo sami svoje ognjišče. Zakon proti krvni uši! Upirajmo se mu z vsemi dovoljenimi sredstvi, drugače jih pride mnogo izmed vas popolnoma na kant“. Te besede so pač tako jasne in umevne, da jim nimamo prav nič dodjati. Le toliko še rečemo, da je dosedaj nesreča zadela le posameznike, ako pa nismo dovolj previdni, in ako ne storimo vsega, karkoli zamoremo, da se upremo bližajoči se nevarnosti, tedaj nas bode v prav kratkem času zadela vse skupaj, in sadjarstvo štajersko, ki nas je stalo toliko truda in žrtev in katero se sedaj tako krepko razvija ter tako lepega dobička prinaša in obeta, uničeno bode na stoletja — ako že ne na vselej!

F. P. . . . k.

Kje in kako je dobivati cepičev za spomladansko cepitev.

Žlahtnih mladik — cepičev — si narežemo od dreves, od katerih dobro vemo, da rode žlahtno sadje. Nikdar se naj cepiči ne režejo od katerega bodi drevesa, kar se na kmetih žalibog navadno godi, ampak zmirom le od dreves, katerih sadje prav dobro poznamo ter po večletnih skušnjah vemo, da se lahko drago proda, da obilno rodi in tudi doma porabljeno mnogo vrže. Le taka sadna plemena so vredna, da se po cepljenji pomnožujejo. Mladike za cepitev morajo biti enoletne, brez starega lesa, dovolj krepke in debele. Pretanke mladike se nerade poprimejo in tudi pozneje slabo poganjajo. Posebno je še na to gledati, da so lesna očesa na njih čvrsta in napeta. Drobna, nizko stoječa očesa, kakor tudi ona na vršičku ne veljajo; prva poganjajo le listje, druga

so pa premalo razvita, nedozorela in dostikrat celó ozebljena. Najbolje je toraj cepičem nedozorele vršičke takoj odrezati.

Cepiči ne smejo biti neodgnani, pa tudi ne poškodovani. Ako cepič stransko odrežeš, ter na škorji, ličji in šterženu zapaziš rumene obročke in lise, tedaj je cepič ozebljen in ni za rabo. Če se je pa cepičem škorja zagrbančila in stulila, tedaj je to znamenje, da so osušeni.

Režejo se pa cepiči proti koncu zime in v prvi spomladi, ko že pojemlje mraz, dokler je drevje še popolnoma mirno, navadno meseca februarja in marca. Od sadja, katero zgodaj poganja in tudi pred cveti, kakor n. pr. marulice, rane črešnje in še drugo, je treba tudi cepiče nekoliko popred narezati, nego od drugih bolj poznih sadnih plemen. Režejo se pa naj cepiči od dreves, ki stojé bolj na samem, kajti le na drevesih, ki imajo krog in krog dovolj solnca in zraku, so mladike dovolj dozorele. Ravno radi tega se naj mladike ne jemljejo iz sredine drevesa, kakor tudi ne od dreves, ki stojé preveč v senci, bodi si že, da jih obsenčuje drugo sadno drevje v bližini ali pa bližnji gozdi; posebno dobro je pa rezati mladike na zahodni in jugozahodni strani drevesa, kajti je tukaj navadno les najbolj dozorel. Rezal bodem pa cepiče le od dreves, katera poznam, da imajo na sebi vse dobre lastnosti, ki se sploh od drevesa zahtevati zamorejo. Posebno nam je pa še to povdarjati, da se cepiči nikdar ne smejo rezati od dreves, ki so že kakorkoli bolna, morebiti na raku, smodu, gnjilobi, krvnih ušéh itd.; mladike na takih drevesih niso le slabe in tanke, temveč s tem potom tudi kaj lahko prenese bolezen od maternega na cepljeno drevo.

Hranijo se cepiči najbolje v hladni kleti, kjer se s koncama potaknejo v vlažno prst. Pa tudi v senčnatem kraju vrta, bodi si že ob kakem zidu, plotu ali drevesu, se na ravno tisti način prav dobro hranjujejo, da bode pa zračna toplota na nje manj uplivala, naj se pokrije s slamo ali pa smrečjem. Cepiče, katere hranujemo v vrtu, imamo potem tudi vedno pri roki, in nam jih ni treba vselej od daleč nositi. Ostanajo pa cepiči tako shranjeni sveži in rabljivi do mesca junija. Da pa v vlažni zemlji ne začno tako hitro odganjati, naj narezani ležé kakih 24 ur na zraku; tako se na rezi malo osušijo in to učini, da vlago potem le počasi srkajo v sé in zato dalje ne poganjajo. Ni pa resnično, kar se na kmetih sploh misli, da bi se cepiči ne smeli jemati od dreves, ki še niso prinesli sadu, češ, da tako drevo po-

tem noče roditi. Cepiči od mladih drevesc, posebno iz popolnoma zanesljivih drevesnic, so navadno najboljši, ker so ti krepki in zdravi. Seveda moraš vselej dobro vedeti, kakega plemena je dotično drevo.

Vsako sadno pleme ali sorta se mora dobro zapomniti in od drugih ločiti, zato se cepiči one in tiste sorte zvežejo v snopiče po 20—40 skupaj, ter se potem vsakemu pridene deščica, — etiketa — na katerej je dotično sadno pleme po imenu zapisano.

Ako doma nimam žlahtnih mladik, naročim ali dobim jih od drugod. Ne podam se pa h komur bodi, ampak le k tistim, od katerih vem, da redé žlahtno sadje in sem tudi prepričan, da so pošteni in po vsem zanesljivi sadjarji.

Cepiči, ki se kam dalje pošiljajo, se ob debelejšem koncu ovijejo v mah, ki se je z vodo nekoliko porosil, potem pa se v papir ali slamo dobro ovežejo. Mah ostane dalje časa vlažen, ter varuje cepiče, da se ne izsušé. Ako se pa ne pošiljajo daleč, tedaj pa tudi mahovega ovitka ni treba, kajti so lahko 2—3 dni na potovanji, ne da bi jim to le količkaj škodilo. Če bi se bili pa vendar malo osušili, kar se pozna, kakor smo že rekli, na zgrbančeni škorji, kakor tudi na tem, če ob rezi stisnjeni ne dadó celo nič soka od sebe, tedaj se pa naj denó nekaj časa v vodo in zopet se bodo oživeli.

Vse to je v umnem in naprednem sadjarstvu velevažno, zato bodi vsakemu na srce položeno, da dobiva in rabi pri cepljenji le dobre cepiče, kajti od njih je odvisna prihodnjost drevesa, kakor tudi dobiček, katerega sadjar za svoj trud in delo pričakuje.

F. P . . . k.

Razne stvari.

(**Ponarejena kava.**) Kavina zrna, ki pri spiranji posedejo na dno, so dobra in čvrsta, ona pa, ki plavajo po vrhu so slaba in dostikrat celó ponarejena. Zmljeto kavo pa poznaš, da je pristna po tem, ako se hladna voda, v katero jo vsuješ ne pobarva kar hipoma, ampak še le čez dolgo časa; ako se pa voda hitro pobarva, tedaj so kavi primešane še razne druge zmesi.

(**Mijlnica**) (žajfnica) kaj dobro gnoji vinsko trto, drevesca in druge rastline. Zato se naj nikar ne vliva na cesto ali potok, temveč se naj ž njo zalivajo trsi in drevesca, ki bodo potem tem bujnejše in krepkejše poganjala.

R.

(**Sode, ki točijo,**) zamazavajo naši vinogradniki navadno z lojem. Še boljše mazilo se pa

dobi ako se vzame loja, voska in svinjske masti in sicer od vsakega $\frac{1}{8}$ ter se potem vse raztopi in prav dobro pomeša. Ko se ta zmes ohlaja, pridene se še nekaj presejanega pepela. Mesto, katero je treba zamazati, se očisti, mazilo se nad svečo nekoliko segreje ter se potem ž njim zamaže tamkaj, kjer sod teče. R.

(**Da mokrota čeljev**) ne premaka, postavijo se nekoliko ur v močno mjlnico; usnje se napije mastne tekočine in to je stori neprodorne.

(**Kratko pa dobro.**) Neko županstvo blizu Bruselja v Belgiji je ob pričetku šol. leta ta-le oklic razposlalo občanom: Stariši! Dne 15. t. m. začne se šola. Županstvo vas opozarja, da vpišete otroke v šolo ter jih potem tudi prav marljivo tja pošiljate. Le začetek je težek, potem pa gre vse prav lahko. Med vami je že dosti koštrunov in prav nepotrebno je, njihovo število še pomnožiti. Zapomnite si toraj enkrat za vselej, da bodo iz vaših otrok, ako ne hodijo v šolo, zrasli sami osli. Dajte si vendar enkrat to dopovedati! Županstvo v I., I. župan. Ta oklic, ki je poln pikre resnice, bi bil žalibog! tudi marsikje pri nas na svojem mestu.

(**Talijanska vina**) začela so na Goriškem močno izgubljati svojo veljavo, kakor poroča „Primorec“. Ljudje se jih ogibljejo in večina gostilnic nima teh vin. Prodajalnice in točarnice italijanskih vin, ki so se ustanovile v Gorici in so imele prej napise, da se tam prodavajo sicilijanska vina, popravile so že te napise ter naznanjajo, da se točijo domača vina. Ker so italijanska vina večinoma gipsana, ne ugajajo našemu ukusu in so tudi zdravju škodljiva.

(**Reznike**) američanskih trt režejo v Kostanjevici baje v gorki sobi; vsled tega popokajo in se ne primejo tako radi, kakor ljudje sploh pričakujejo. Zato si dovoljujemo upravnike te državne trtnice opomniti na ta nedostatek. Iz Kostanjevice se nam ob enem poroča, da ima ključke američanskih trt prav po ceni g. Colarič na prodaj.

(**Konec starega leta**) ali vsaj v začetku novega, naj tudi kmetovalec sestavi pregled svojega kmetovanja v pretekli dobi, t. j. izračuni naj dohodke in stroške ter se dobro prepriča, kako stoji njegovo gospodarstvo!

(**Svinjina**) se gospodinjam večkrat pokvari vže spomladi ali po leti, ko toplo prihaja. Zaredé se črvi in svinjina ni užitna. Temu je največ

vzrok to, ker se je svinjina premalo in napačno solila. Zato bodemo prihodnjič dober način navedli, kako je treba svežo svinjino dobro soliti, da se dolgo okusna ohrani.

(**Krška kmetijska podružnica**) je vložila prošnje pri deželnem odboru in kranjski hranilnici, da bi se jej dalo več tisočakov brezobrestnih posojil, katera bi ona dajala kmetom tudi brez obresti v namen zasajanja novih vinogradov. Ondotna posojilnica namerava prevzeti poroštvo za taka posojila.

(**Kako se dela pravi brinovec?**) Alkohol ali špirit, t. j. tisto, kar daje žganju moč, se vedno dela iz sladkorja, in sicer s kipenjem. Tudi sladkor, ki je v brinovih jagodah, moramo s kipenjem izpremeniti v alkohol. V ta namen namočimo jagode v vodi. Voda pa sladkor iz jagod tem bolj izsluži, kolikor bolj so zdrobljene. Iz tega sledi, da je priporočeno zdrobljene jagode namakati. Ker sladkor najbolj in najhitreje kipi 18° toplote po Celsiji, ker se alkohol rad izhlapi, ali po domače rečeno, posuši, nadalje, ker nekoliko pokipele jagode na zraku lahko cik dobe in vrhne tudi plesnijo, zato sledi iz vsega tega, da je brinove jagode najboljše namakati v zaprti posodi na toplem. Koliko se dobi žganja iz 100 kg, nam ni znano, a naslednji račun utegne biti približno resničen. 100 kg suhih jagod ima 14 $\frac{1}{2}$ kg sladkorja v sebi. Ta sladkor da, če bi ves pokipel, dobrih 7 litrov čistega alkohola ali 21 litrov prav močnega žganja. No, ker ves sladkor ne pokipi in ker se pri kuhanji tudi vse žganje ne ujame, zlasti pa v slabih kmetijskih kotlih ne, zato smemo vzeti le polovico in reči, da pri navadnem kuhanji brinovca dá 100 kg jagod do deset litrov žganja.

(**„Zakoni, ukazi in naredbe**) o davčnih olajšavah, ter o davčni podpori za vinorodne kraje, koder je trtna uš,“ imenuje se kjižica, katero je izdala c. kr. kmetijska družba za Kranjsko. Ta knjižica je bila jako potrebna, ker dosedaj mnogi naši kmetovalci baš zaradi nepoznanja dotičnih zakonskih določil večkrat niso mogli dobiti podpor.

(**Galica**) ali bakreni vitriol za škropljenje vinogradov naj se pri kmetijskih družbah naročuje; one preskrbé navadno boljše blago kakor trgovci.

(**Izmed američanskih trt**) hvalijo v Novem mestu Jork-Madejro — v Kostanjevici in na Bizeljskem — Ripario. To se ravna čisto po zemlji.